

משמחי לב

פרשת ויחי

גליון 5

"ויחי יעקב" (מז, כח)

רש"י מבאר מדוע פרשת ויחי היא פרשה סתומה, ואומר, כי נסתמו עיניהם ולבם מצרת השעבוד. דברי רש"י דורשים באור, שהרי השעבוד התחיל רק לאחר שנפטרו יוסף ואחיו, ומדוע אומר רש"י שנסתמו עיניהם ולבם, עוד טרם התחיל השעבוד? יש לפרש על פי דברי הגמרא (ביצה לב ע"ב) "כל המצפה לשולחן אחרים עולם חשך בעדו". כשיעקב אבינו הגיע למצרים, פסק הרעב בזכותו והיה שפע גדול, וחז"ל אומרים שמשמת יעקב, חזר הרעב למצרים. לכן אמר יוסף לאחיו: "ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם", ומאז היו האחים מצפים לשלחנו של יוסף, ועל פי דברי הגמרא, עולם חשך בעדם. זו היתה התחלת השעבוד, שכן שעבוד פרושו להיות תחת הנהגת אחרים, ובכך שהיו תלויים בחסדיו של יוסף, נסתמו עיניהם ולבם מצרת השעבוד. (תורת משה)

"ועשית עמדי חסד ואמת" (מז, כט)

יהודי הפנה שאלתו לאחד מגדולי הפוסקים: שכרו אדם לומר קדיש על נפטר בשנת האבל, שכידוע הוא חסד גדול למת, וכשהתחיל לומר, ביקשוהו לומר קדיש על נפטר אחר. האם מותר לו לכוון על שניהם, או שעליו ליחד את הקדיש לעילוי נשמת נפטר אחד בלבד? השיב לשואל: שאלה כזו יש להפנות לפוסק הוראה שידיו רב לו גם בתורת הנסתר ובקי ויודע מה פועלת אמירת הקדיש לתיקון הנשמות. הלך אותו אדם והפנה שאלתו לפני הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל. אחז רבי בן ציון בידו בהתרגשות והביע תמיהתו בפליאה עצומה: "פלא! לוקחים כסף עבור אמירת קדיש?!" (יגילו במלכם)

"ועתה שני בניך הנוולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך" (מח, ה)

יש כאן שני שאלות: א. מדוע רק אלו שנולדו לפני שיעקב הגיע למצרים, וזכו להימנות בכלל השבטים, וגם, מדוע רק יוסף השבטים? מבאר בספר "תורת משה נתן" רעיון נפלא ביותר: אדם שמסתובב ליד

אדם גדול, הריהו הוא מחובר אליו. לעומת זה אדם שנמצא בריחוק מהצדיק ומתגעגע ויש לו כיסופים אליו, דבוק אליו הרבה יותר מזה שנמצא על ידו, הוא כל הזמן חושב עליו, וזה בלי גבולות כלל, עד כדי כך שזה שנמצא רחוק באופן פיזי נהיה ממש אחד עם האדם הגדול שהרי כל כולו דבוק בו. בזה מובן היטב: יוסף הצדיק, באותם השנים שהיה במצרים היו לו געגועים עזים אל יעקב אבינו עד שנהיה כבחינת יעקב עצמו מרוב שהיה דבוק בו, ולכן הבנים שנולדו לו באותה התקופה זכו להיות כשבטים עצמם שהרי י נולדו מ"יעקב עצמו", אבל אותם הילדים שנולדו אחרי שיעקב כבר הגיע למצרים שאז כבר יוסף לא היה בבחינת הידבקות הגבוהה ביעקב - כבר לא יכולים להיקרא שבטים שהרי הם רק נכדים של יעקב. כן הוא הדבר לגבי שאר השבטים שהסתובבו ליד יעקב - ילדו נכדים ליעקב ולא בנים ליעקב.

ויחי יעקב (מז, כח)

כתב ברש"י הק: 'למה פרשה זו סתומה, שביקש יעקב אבינו לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו הקץ. ולמה נסתם ממנו חשבון הקץ? כי הגלות באה למרק עוונותיהם של ישראל כדי להיטיבם באחרונה, ואם יודעים זמן הקץ לא נרגיש כלל את הגלות ומרירותה, כי צרה שאדם יודע את קיצה וסופה, אינה בגדר צרה קשה. (שפת אמת)

"בחרבי ובקשתי" (מח, כב)

בחרבי ובקשתי – היא חכמתו ותפילתו (רש"י) מפני מה נמשלה התפילה לקשת? אומר האדמו"ר מקוצק שכן כאשר דורך האדם את קשתו, ככל שימתח יותר את המיתר, כך יגיע החץ למרחק גדול יותר. ואף בתפילה כן, ככל שמתפלל אדם בכוונה יתירה, מעומק לבו ובדבקות, עולה התפילה גבוה יותר ויותר ובוקעת שיערי רקיע. סגולתה של התפילה כמו סגולתו של החץ תלויה במידת ההשקעה.

וידגו לרוב בקרב הארץ (מ"ח – ט"ז)

מסופר: בימי הצאר ניקולאי השני, הזמין אחד משריו שהיה צורר היהודים ידוע, אסיפת רבנים. וראשי המדברים היו הרה"ק רבי יצחק אלחנן מקובנה זיע"א, הרה"ק רבי חיים מבריסק זיע"א והרה"ק רבי אליהו חיים מייזל מלדז' זיע"א. אותו צורר אמר, יש ברוסיה עמים שונים, רוסים, פולנים, לאטביים ויהודים, בשום עם אין אתם מוצאים אנשים הגוזלים פת לחם איש מרעהו, חייטים, סנדלרים, חנוונים וכולם חיים בשלום ביניהם, ומוציאים פרנסתם. וכנגד זה, אצל היהודים, פותח יהודי אחד מאפיה, מיד פותח שני מאפיה מולו, פותח יהודי חנות, מיד נפתחות באותו רחוב עשר חנויות, והכל נאבקים ביניהם על הפרוטה. נענה רבי

אלהו מייזל ואמר: מטבעו של בעלי חיים שאין הוא טורף את מינו, אין אריה טורף אריה, ואין זאב טורף זאב וכדו'. יש רק בעל חיים אחד הכולע את מינו, אלה הדגים. מפני מה? משום שלכל בעלי החיים, העולם פתוח לרוחה לפנייהם, ויש בידם למצוא את פרנסתם בכל מקום, ואילו הדגים סגורים וכלואים בתוך המים, ואסור להם לצאת אל היבשה, כי יש בכך סכנת מות, ולכן הם בולעים זה את זה מתוך רעב. והוא הדין ביהודים, סיים הרב אליהו חיים. לפני הגויים פתוחה רוסיה כולה, מקוקאז ועד לסיביר והם מוצאים בכל מקום את פרנסתם. כנגד זה כלאה המדינה את היהודים בתוך תחום המושב, ומחוץ לתחום זה אסור להם לגור ולבחור ומה יעשו?

האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים (מט. א)

פעם אחת שוחח הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זיע"א בסעודה שלישית ותיאר את זמן הגאולה וכך אמר: בדורו של משיח יהיה הבלבול כה גדול בין טוב לרע, וכאשר יתברר מי הוא הטוב ומי הוא הרע, יהיה זה דומה לניפוי קמח בנפה, כאשר מניחים את הקמח בנפה ומתחילים לטלטל הנה והנה עד שכל הקמח נחבט בדפנות הנפה, הקמח הנקי עובר בחורי הנפה ואילו הפסולת נשארת בכלי. כשרואה הפסולת את הקמח הנופל מטה מטה, מיד היא מתנשאת עליו ואומרת: שפל שכמותך, לא רק שאתה נופל למטה, עוד תקבל חבטה הגונה כאשר תגיע למחוז חפצך, ואילו אני נשארת למעלה. כעבור רגע קט הופכים את הכלי על פיו והפסולת מנוער אל האשפה. כך בדיוק יהיה באחרית הימים

"נפתלי אילה שלוחה" (מט, כא)

"נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר, א"ר אבהו: אל תקרי אמרי שפר אלא אמרי ספר. חושים בריה דדן תמן הוה ויקירן ליה אורניה (כבדו אזניו משמוע, רש"י), אמר להו: מאי האי (למה אינכם קוברים אותם)? ואמרו ליה: קא מעכב האי עד דאתי נפתלי מארעא דמצרים. אמר להו: ועד דאתי נפתלי מארעא דמצרים יהא אבי אבא מוטל בבזיון? ושל קולפא (מקל) מחייה ארישיה, נתרן עיניה ונפלו עכרעא דיעקב, פתחינהו יעקב לעיניה ואחיך. והיינו דכתיב: ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע. באותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה, דכתיב למה אשכל גם שניכם יום אחד, ואע"ג דמיתתן לא ביום אחד הוא, קבורתן מיהא בים אחד הוא" (סוטה י"ג) למה אתה צועק? אספר לכם דבר מענין. היה בעולם צדיק שהיה מכונה השרף מטריסק. בלשון החסידים הוא נקרא "השרף" - שהוא היה יותר גדול ממלאך. אמרו שבשעה שעמד בתפילה, ראו שבוער אש מעליו - והיה מתפלל בצעקות, בקול רעש גדול, - איזו דביקות, איזו התלהבות! יום אחד בא לביתו יהודי תושב גרמניה. תושבי אותו אזור בגרמניה - שקטים בטבעם. והנה לקראת הימים האחרונים לשהותו אצל הרבי שאלה

משפחתו - כאשר יבואו לשאוב מים. לפתח הוא אכן שמע אומרים שבתו של רב חנינא בן חכניאי מגיעה לדלות מים. כשהבין שזו בתו (הוא לא הכירה שהרי שלוש עשרה שנה לא ראה אותה) המתין לה, וכאשר סיימה לדלות ונטלה את הפח עם המים - צעד אחריה, עד שהגיעו לביתם. ובבית? אומרת הגמרא שהרבנית עסקה בניפוי קמח לאפיית חלות. היא הייתה כפופה לעבר קערת הקמח בשעת הניפוי. ופתאום "סוי ליבה" - ומרוב ההתרגשות מתה. מה הפירוש "סוי ליבה"? רש"י מבאר: "ראה ליבה, כלומר נדמה לליבה פתאום שזה בעלה". מה פירוש הלב ראה? אם היתה עומדת ישר עם מבט העיניים, אזי עד שהעיניים היו נותנות את הטלגרמה ללב (מליונית השניה) בינתיים, ההרגש היה מסתגן ומצטנן מעט, אבל אצלה פעל הלב - הרגשת הלב פעלה אצלה יותר מהר מהרגשת העיניים, העיניים היו בקמח אבל הלב הרגיש. בפתאומיות. לפני שהעיניים השלימו את ראייתן. לא היה רגע של הצטננות, וכיון שלא היה שבריר שניה של הצטננות - מתה במקום. הזדעזע רבי חנינא ו"אמר: רבונו של עולם, עניה זו זה שכרה, בעי עלי רחמי וחיה" כאשר ראה שמתה התפלל ועשה לה תחיית המתים. רבותי. כשהאחים עמדו על עשיו, התחילו להתוכח אתו: "אה, למה אתה לא נותן לקבור את אבא שלנו?" עשו השיב: "אני בכור". אמרו לו: "הרי מכרת את המקום. בנדיט שכמותך! הרי כתבתם חוזה". "היכן החוזה?" "במצרים". "נו, תביאו". שלחו את נפתלי. הם החלו לנסות לדון עם עשו, להכנס עמו למשא ומתן בדרכים אחרות(להראות לעשיו את החוזה אולי כך יתחרט) ואז ההרגש הצטנן (דק מן הדק) אבל חושים בן דן שלא שמע את הטענות של עשיו כיון ש"ייקרא אודניה" חרש באוזניו, הוא נשאר אם הרגע הראשון של הצער, הוא לא שמע כלום אלא רק אתה איך שעשיו לא נותן לקבור את הסבא, דמו רתח - ונטל את ראשו מעליו. אצלו לא היה אפילו שבריר שניה של צינון. (אנו לא באים להבין באבותינו הקדושים, אלא רק התעוררות לעצמינו) רבותי, הלב שלנו צריך לבעור ביראת אלוקים, - מסיים רבי שבתאי את הדרשה הלוהטת - ואיך אמרה הרבנית מטריסק: "דע לך, אם הלב בוער, כן צועקים. רק תלוי איפה הלב בוער. אם הוא לוהט בתפילה, בוער ביראת שמים, או דברים בטלים..." אי, אי.

(להגיד)...

"ויתחזק ישראל וישב על המיטה" (מח, ב)

אמרו חז"ל, כי המבקר את החולה נוטל אחד משישים מחוליו, עוד אמרו כי דבר זה אינו אלא כאשר מבקר אותו אדם שהוא בן מזלו, אך באדם אחר אינו נוטל מחוליו כלום. כאשר היה יעקב חולה, רצו להביא לפניו את יוסף, אשר יטול אחד משישים בחוליו, שכן היה הוא היחיד בין האחים אשר היה בן מזלו של אביו וכמו שאמרו חז"ל כי היה מראה פניו דומה לשל אביו. זהו שאומר הכתוב "ויוגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך", כדי לקחת אחד משישים שכן 'הנה' בגימטריא שישים. ואז, כאשר ביקרו יוסף, אשר היה בן מזלו, ולקח

ממנו אחד משישים שבחוליו "ויתחזק ישראל", כיון שהוקלה קצת מחלתו, "וישב על המיטה", מעתה ישב רק על חמישים ותשעת חלקי החולי שנתרו לו, שכן 'המיטה' בגימטריא חמישים ותשע... (הגאון מוילנא)

"ויברך את יוסף ויאמר האלוקים אשר התהלכו אבותי לפניו... המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים..." (מח, טו-טז)
היה הגאון מפוניבז' זי"ע תמיד משדל ואומר בדרשותיו: "הילדים הם העיקר, הדור הצעיר הוא תקוות עתידנו"! באחת הדרשות הצביע על הפסוק הנ"ל ושאל: כתוב, "ויברך את יוסף ויאמר האלוקים אשר התהלכו אבותי לפניו וכו', המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים", ולכאורה אינו מובן, פתח ברצונו לתת ברכה ליוסף וסיים "המלאך הגואל... יברך את הנערים"? היכן כאן בדיוק הברכה ליוסף עצמו? אלא, הסביר בהתרגשות, "הברכה הטובה ביותר בשביל אב יהודי היא כשבניו מבורכים!"...

מעשה שהיה

לעולם איני משתמש לרעה בכישרון הרפואה שבורא העולם העניק לי במתנה

רבנו הרמב"ם זי"ע"א (יומא דהילולא כי טבת), שימש כידוע כרופא האישי של מלך מצרים. הצלחתו היתה לצנינים בעיני שרי המלך, ובקנאתם הסיתו את המלך שידח את הרמב"ם וימנה תחתיו רופא מוסלמי ושמו כמון. "הלא רבי משה בר מימון יהודי הוא, ומדוע לא תיקח רופא מבני דתך?" טענו באזניו השכם והערב, "מומחיותו של הרופא כמון אינה נופלת ממקצועיותו של היהודי". המלך שהכיר וידע כי מקנאה הם מדברים ומומחיותו של הרמב"ם גדולה לאין שיעור, התקשה לוותר על רופאו האישי והמסור, אך מנגד התקשה לעמוד בלחצם של השרים. החליט איפוא בלית ברירה לערוך מבחן מסוכן מאוד בין הרמב"ם לבין גדול הרופאים של הערבים. קרא המלך לשני הרופאים, והציב בפניהם אתגר מבעית: כל אחד מכס ינסה להרעיל את רעהו, ומי שיצליח להינצל מההרעלה ולהיות בחיים על ידי תרופה שיכין מבעוד מועד, אות הוא שהינו המומחה ביותר, והוא יהיה רופאי. כדי לבחור מי יהיה הראשון שישתה את הרעל של חברו, ערך המלך גורל, ועלה שהרמב"ם יהיה הראשון שישתה את הרעל. הרופא המוסלמי הלך לביתו, ועסק במשך שבוע שלם ברקיחת רעל חזק ומהיר, סם מוות נורא, שגם אם ישקו את הבולעו בתרופות כהנה וכהנה כבר יהיה מאוחר מידי. ואילו

אם כן נחלב מול עיניו הפקוחות. שבוע ימים היה כמון חסר מנוח. קם ושכב, יצא אל הרחוב ושב אל ביתו, הקשיב לפעימות לבו ומדד את אורך נשימותיו, האמין שעוד מעט קט תחל השפעת הרעל הסודי שכוחו כה עצום שהוא מתעתע ומשפיע רק אחרי תקופת זמן. כעבור אותו שבוע פגש הרמב"ם את כמון במסדרונות הארמון, והנה פניו חיוורות וגופו רזה עד שאך עור ועצמות ניכרים מעליו. "אמור נא לי" שאל את הרופא המצרי המהולל "הנכונה השמועה שחדלת כמעט מלאכול ולשתות? ואם אתה אכן שותה מעט חלב כיצד אתה מרגיש?"... באותו הרגע התעצם חיוורונו של כמון. פניו חוורו כלובן החלב והוא קרס תחתיו מתעלף. הרמב"ם גחן אליו וגילה שלבו עמד מלכת והוא מת. היה מלך מצרים מרוצה מתוצאותיו של המבחן. קרא לרמב"ם וביקש שיגלה את אוזניו ויתאר לו ממה מורכבת היתה תערובת הרעל המיוחד בו השתמש, רעל מתוחכם הרדום במשך שבוע ימים ורק אז נותן את אותותיו... "חלילה לי מעשות כדבר הזה" הפתיע הרמב"ם את המלך בתשובתו "לא הרעלתי אותו כלל ועיקר. לעולם איני משתמש לרעה בכישרון הרפואה שבורא העולם העניק לי במתנה. כח הרפואה שקיבלתי הוא כדי להחיות ולא כדי להמית". המלך החריש ותלה עיניו שואלות ברופאו הגדול. הרי כמון מת שבוע ימים לאחר ההרעלה. "הוא מת על ידי עצמו" הסביר הרמב"ם במתק לשונו "מת בכוח הדמיון שפיתח בעקבות החרדה מפני הרעל שאינו משפיע. מת מפחד שוא"..." עתה הבין המלך עוד יותר כי לא רק רופא גדול הוא הרמב"ם כי אם גם חכם עצום, ומאז נישאו וגידלו על כל השרים אשר אתו. ולנו נותר לקח מן המעשה הזה להיזהר מן הדמיון השלילי, שיכול חלילה להביא את האדם הלוקה בו יותר מידי, עד לשערי מוות.

להקדשת העלון

טל' 0504147090

לעילוי נשמת

הגה"ק רבי יהודה זאב ליבוביץ זיע"א
 בן הרה"ק רבי יחיאל צבי הי"ד
 הרבנית מרת שרה גיטל שטרן ע"ה בת
 הגה"ק רבי חיים משה מנדל זצוק"ל
 ת.נ.צ.ב.ה.

הרמב"ם שם מבטחו בה', הכין סממנים מתאימים שיבטלו את הרעל, וציוה לתלמידיו שאחרי שישתה מן הסם, מיד ישכיבוהו על הקרקע, כדי שדמו לא יזרום במהירות, והרעל לא יספיק להתפשט בגופו. מיד כשגופו במצב שכיבה, ישקוהו בתערובת שהכין בעוד מועד. היום המכריע הגיע, וכל תשובי מצרים היו במתח מי ישרוד את המבחן האכזר. שני הרופאים התייצבו לפני המלך ובידם סממניהם. כמון, הרופא המוסלמי, ניגש והושיט לרמב"ם את הסם הנורא שהכין. על פניו של הרמב"ם לא ניכרו כל סימני מצוקה. שפתיו מלמלו ארוכות תפלה חרישית, והוא לגם באחת את סם המוות. מיד אחרי שבלע את הנוזל, השכיבוהו תלמידיו, והשקוהו מהתרופה שהכין בעצמו כדי לנטרל את הרעל. בחסדי שמים, כעבור יממה ומחצה התברר שכמו שהסם עשה את מלאכתו נאמנה, ואיים על חייו של הנשר הגדול, גם התרופה פעלה ועשתה את שלה. הרמב"ם התחזק והבריא. אחרי מספר ימים שב לעבודתו והיה כאחד האדם. עתה הגיע תורו של הרמב"ם להשקות את הרופא הישמעאלי מסם המוות שלו. בעתה אחזה בכמון, וכל גופו רעד כשעמד מול הרופא היהודי שניצל מן ההרעלה. הלא הוא ידע איזה רעל מסוכן נתן להשקותו, ונוכח לראות את תוצאותיו של הרמב"ם שהצליח לשרוד את הסם הקטלני. חששו היה נורא. מספר ימים קודם לכן כבר מילא את בטנו בתרופות וסממנים שונים ומשונים שיכינו את גופו להתמודד עם הרעל ההרסני של הרופא היהודי. דקות לפני המבחן, נכנס הרמב"ם למטבח שבבית המלך, נטל שני מלפפונים, שתי עגבניות, כמה פלפלים והרבה הרבה תבלינים. בלל הכל יחד והכין משקה שאינו מזיק כלל, אך מראהו היה איום, מפחיד ומרתיע. עם המשקה הזה נכנס הרמב"ם לפני המלך והשרים, והשקה את כמון. כשידיו מרטטות באימה וכל גופו רועד כענף נישא ברוח, בלע כמון את המשקה המפחיד ומיד לאחריו נטל גם הוא סם נגד רעלים. בידעו את ההרגשות והתופעות של ההרעלה, ציפה לתחושות קשות של צמרמורות וחולשה, אולם הפלא ופלא, הוא לא חש מאומה... כאילו לא בלע כל רעל. ההרגשות והתחושות הקשות שלא באו החרידו את הרופא כמון. הוא ידע שהרמב"ם גדול מאוד בחכמת גוף האדם ובהשפעתם של הסממנים, ואמר בחשש למקורביו: "מסתבר שהימוני ברוב חכמתו, נתן לי סם שפעולתו איטית והוא ישפיע רק כאשר אוכל מאכל נוסף, אולי בשר"... כמון פסק מלאכול בשר. הספקות שמא הרעל המתוחכם פועל בצירוף מזון מסוים לא נתנו לו מנוח, והוא נמנע גם מלאכול מוצרי מאפה. לאחר שראה שגם בשר ומאפה אינם גורמים להשפעת הרעל, החל להתנזר מחלב, אלא